NÁSTIN ŠÍŘENÍ VOLEJBALU V JEDNOTLIVÝCH REGIONECH MEZIVÁLEČNÉHO ČESKOSLOVENSKA

THE OUTLINE OF VOLLEYBALL SPREADING IN VARIOUS REGIONS OF INTERWAR CZECHOSLOVAKIA

T. Tlustý & J. Liška

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra tělesné výchovy a sportu

ABSTRACT

The presented article deals with the history of volleyball in the interwar period in Czechoslovakia. This game was imported to Czechoslovakia from the United States of America after the WWI. It was mainly thanks to the secretaries of the American YMCA who worked in Europe. Volleyball started to spread quickly in Czechoslovakia at the beginning of 1920s. It was mainly thanks to the Czechoslovak army, local YMCA unions and college students who met this game during their studies in great cities and who later founded first local teams in their hometowns. In 1924 the first national volleyball federation was founded – the ČVaBS. In its leadership participated the members of the Czechoslovakian YMCA as well. ČVaBS started to organize national tournaments and to unite volleyball players even in smaller towns. Next to this organization the second union – TVL – existed. In this union was organized much more players than in ČVaBS in 1930s. The development and spread of volleyball in Czechoslovakia was slowed down by the WWII. After its end everything started to develop again.

Keywords: volleyball; interwar Czechoslovakia; regions; clubs; officials; players

SOUHRN

Předkládaná stať pojednává o historii volejbalu v meziválečném Československu, kam se tato hra dostala ze Spojených států amerických po skončení první světové války. Bylo to především díky sekretářům americké YMCA působícím v Evropě. V Československu se volejbal začal na počátku 20. let velice rychle šířit, k čemuž mu značně dopomáhala Československá armáda, jednotlivá zde vzniklá místní sdružení YMCA a vysokoškolští studenti, kteří se s ním setkali během svých studií ve větších městech a kteří pak začali zakládat první týmy v místech, odkud pocházeli. V roce 1924 vznikla v Československu celostátní volejbalová federace – ČVaBS. V jeho vedení stáli opět členové československé YMCA. ČVaBS začal organizovat celostátní turnaje a sdružovat jednotlivé volejbalisty, a to již i v menších obcích. Vedle této organizace existoval v meziválečném Československu ještě druhý „svaz“ – TVL. V něm bylo ve 30. letech organizováno dokonce mnohem více hráčů než v ČVaBS. Rozvoj a šíření volejbalu v Československu přibrzdila až druhá světová válka. Po jejím skončení se ale vše mohlo rozběhnout opět naplno.

Klíčová slova: volejbal; meziválečné Československo; regiony; kluby; funkcionáři; hráči

Úvod

Počátky volejbalu se datují k roku 1895, kdy jej vymyslel člen organizace YMCA (Young Men's Christian Association – Křesťanské sdružení mladých mužů) a zároveň absolvent její tělovýchovné školy ve Springfieldu ve státě Massachusetts – William George Morgan.³ Ten zde rozdělil tělocvičnu

³Johnson, E. L. (1979). *The history of YMCA physical education*. Chicago: Association Press, s. 95.

tenisovou sítí a nechal své žáky odbíjet duši z basketbalového míče⁴ z jedné strany na druhou. Ti ji samozřejmě zpočátku odbíjeli bez jakéhokoli promyšlenějšího systému.⁵

Tato hra byla původně určena pro starší žáky, a to jako oddechová a méně namáhavá forma zábavy. Její původní název byl „mintonette”. Ten však zůstal zachován pouze jeden rok. Profesor tělesné výchovy Alfred Thompson. Halstead při předvedení této nové hry na konferenci ředitelů YMCA přejmenoval „mintonette” na volejbal.⁶

Největším problémem této hry se zpočátku stalo hledání vhodného míče. Nejprve byly bez větších úspěchů vyzkoušeny míče na fotbal a basketbal. O tom, že byly tyto míče pro volejbal nevhodné, svědčí i fakt, že např. s druhým jmenovaným byla způsobena řada zranění, a to převážně prstů. Míč se navíc nedal dobře ovládat. Následně zhotovila pro W. G. Morgana a jeho hráče na zkoušku nový míč firma Spalding. Tento nový míč byl již pro potřeby volejbalistů vyhovující.

V roce 1896 vyšel o volejbalu též první článek, který byl publikován v časopise „Physical Education”:

„...Volejbal je nová hra, výborně se hodící pro tělocvičny a haly, a která též může být hrána i venku. Může ji hrát libovolný počet hráčů. Hra spočívá v uvedení míče do pohybu přes vysokou síť, a to z jedné strany na druhou. Užívá prvky dvou her – tenisu a házené...”⁷

Na konci první světové války se v nově vzniklém Československu objevili první sekretáři americké YMCA, kteří sem přišli s příslušníky Čs. legií.⁸ Společně s nimi se zde objevily např. nové tréninkové metody, ale především nové sporty, mezi kterými byl i volejbal.⁹

Obrázek 1./ Figure 1.

Fotografie Josefa Amose Pipala./ The photograph of Josef Amos Pipal.¹⁰

⁴Zde se dostupné prameny liší. Některé uvádějí, že zde poprvé síť přeletěl míč, který byl původně určen na basketbal, jiné zase, že byl první pokus učiněn s fotbalovým míčem.

Bosák, E. et al. (1969). *Stručný přehled vývoje sportovních odvětví v Československu. Díl 1.* Praha: Olympia, s. 22.

⁵Epting, C. (2009). *The Birthplace Book (A Guide to Birth Sites of Famous People, Places & Things)*. Mechanicsburg: Stackpole Books, s. 22.

⁶Pávek, F. (1964). *Encyklopedie tělesné kultury*. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, s. 365-368.

⁷Johnson, E. L. (1979). *The history of YMCA physical education*. Chicago: Association Press, s. 95-96.

⁸Kössl, J., Štumbauer, J., & Waic, M. (2004). *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Praha: Karolinum, s. 98.

⁹Národní archiv, Fond YMCA, Č. kartonu 4, Signatura 8.

¹⁰Historie: Počátky volejbalu v Praze : Volejbal-Methodika.cz. (b.r.). Dostupné 30. červenec 2015, z <http://historie.volejbal-metodika.cz/historie-clanky/detail/197/>.

Počátky volejbalu v Československu

Významným tělovýchovným funkcionářem sdružení YMCA působícím v nově vzniklém Československu byl Josef Amos Pipal (*viz obr. 1.*). Byl to právě on, kdo zde výrazným způsobem ovlivnil vývoj volejbalu na počátku 20. let. Zásahu o rozšíření této sportovní hry nelze upřít ani armádě, v níž se o rozvoj volejbalu zasloužili, kromě J. A. Pipala, Josef František Machotka a instruktor J. W. Yonger.

Na jaře roku 1919 byl především díky řediteli atletického odboru sdružení YMCA v Žilině kpt. J. F. Machotkovi zorganizován tělovýchovný kurz, na kterém se mohlo 30 jeho účastníků seznámit s touto v Československu novou hrou. Na zmíněné tělovýchovné akci byl přítomen i sokolský pracovník Agathon Heller, který pravidla volejbalu a řady dalších „amerických her“¹¹ přeložil do češtiny a umožnil tak jejich následné rozšíření.

V roce 1919 došlo též v Žilině k založení prvního „Volejbalového svazu“, který sdružoval osm místních družstev.¹²

Další kurz, na kterém se mohli účastníci setkat s volejbalem, organizoval J. F. Machotka spolu s J. A. Pipalem, J. W. Yongerem a Ministerstvem národní obrany na přelomu léta a podzimu 1919 v Praze. Celé školení trvalo šest týdnů a bylo určeno především pro armádní tělovýchovné instruktory. Náplní kurzu byla především lehká atletika,¹³ která ale byla doplněna „americkými hrami“, což byl basketbal, pushball a také volejbal.¹⁴

Obrázek 2./ Figure 2.

*Volejbalové mužstvo Strakovy akademie v roce 1924./ Volleyball players of Strakova akademie in 1924.*¹⁵

Praze byl volejbal představen v roce 1920, a to při příležitosti odjezdu československého atletického družstva, které zde J. A. Pipal připravoval, na olympijské hry do Antverp.¹⁶

Popularita volejbalu v Československu rychle stoupala. O tom svědčí i fakt, že zde byl krátce po svém představení pěstován již celou řadou organizací. Alespoň zpočátku si však výsadní pozici držela YMCA, a to zejména díky svému materiálnímu vybavení. Dostala totiž od americké armády poměrně

¹¹Machotka, J., & Heller, A. (1920). *Americké hry*. Praha: Svaz Dělnických tělocvičných jednot, s. 80-82.

¹²Perútka, J. et al. (1982). *Malá encyklopédia telesnej výchovy a športu*. Bratislava: Šport, s. 602.

¹³Kobrlé, J., Buchtel, J., & Kaplan, O. (1975). *Odbíjená (Organisace, řízení, dějiny a vyučování odbíjené na školách 2. cyklu)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 26.

¹⁴Tesařová, J. (2009). *Analýza herních činností jednotlivce*. (Bakalářská práce). Brno: Masarykova univerzita, s. 8.

¹⁵Stalo se před lety ... se čtyřkou na konci – ČVS. (b.r.). Dostupné 30. červenec 2015, z <http://m.cvf.cz/clanky.php?clanek=12913>.

¹⁶Bosák, E. et al. (1969). *Stručný přehled vývoje sportovních odvětví v Československu. Díl 1*. Praha: Olympia, s. 220-229.

velké množství míčů a sítí, které ostatním klubům a organizacím chyběly a které byly v této době těžko k sehnání.

Postupem času v Československu vznikalo stále více družstev, a to např. mezi skauty a studenty. Z velké části se na rozvoji volejbalu podílel také Vysokoškolský sport.¹⁷

Do historie českého volejbalu výrazně zasáhly i trampské osady, ve kterých se hrála TVL (Trampská volejbalová liga). V době svého největšího rozkvětu měla I. ligu se 16 družstvy, dvě II. ligy, čtyři III. ligy a osm IV. lig. Mezi těmito organizacemi došlo také k řadě rozporů, neboť např. řada hráčů byla registrována v obou „svazech“. V roce 1936 pak došlo k jejich smíru a sloučení.¹⁸

V roce 1921 byl s velkým přispěním sdružení YMCA v Praze založen „Volejbalový svaz“.¹⁹ U jeho zrodu stál František Miloslav Marek, který se v roce 1924 společně s Lewisem Williamem Riessem²⁰ zasloužil i o ustanovení ČVaBS (Československý volejbalový a basketbalový svaz), což byla druhá²¹ nejstarší volejbalová federace na světě.²²

Počátky volejbalu v Čechách

Jak již bylo řečeno, prvním místem v Čechách, kde se volejbal v meziválečném období objevil, byla Praha. Zde ho začala záhy po svém příchodu do Československa pěstovat organizace YMCA, kterou následovali místní vysokoškoláci. Především v Praze nabyla tato hra obrovské popularity, která se mj. projevovala velkým množstvím volejbalových týmů a kvalitních hráčů. Důkazem obrovského nárůstu pražských týmů nad zbytkem republiky pak bylo dlouhodobé prvenství místních volejbalistů na mistrovství Československa²³ i jiných menších soutěžích.²⁴

Do roku 1945 byla víc než polovina mistrů republiky právě z Prahy. Velkou výhodou pražských týmů bylo, že v nich bylo organizováno také značné množství středoškolských a vysokoškolských studentů, kteří pocházeli z jiných míst republiky a kteří do Prahy přišli za vzděláním.²⁵

První volejbalový oddíl VS (Vysokoškolský sport) v Praze vznikl v roce 1919 na Strakově akademii (viz obr. 2.). O rok později zde bylo organizováno již několik družstev, která díky častým vzájemným zápasům rychle zdokonalovala svou úroveň hry. Nejlepší hráči jednotlivých týmů byli zařazeni do prvního mužstva Strakovy akademie, který patřil mezi nejlepší československé týmy v meziválečného období.

Roku 1922 dosáhla Strakova akademie vítězství na turnaji sedmi družstev v Příbrami, o rok později zvítězili její členové na mistrovství Prahy.²⁶

¹⁷Kaplan, O., & Buchtel, J. (1987). *Odbíjená (teorie a didaktika)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 10.

¹⁸Waic, M., & Kössl, J. (1992). *Český tramping 1918-1945*. Praha: Práh, s. 81.

¹⁹O jeho činnosti se však téměř žádné písemné záznamy nezachovaly.

²⁰L. W. Riess působil od července 1922 jako tělovýchovný ředitel československé YMCA. On sám zde přednášel jednotlivým tělovýchovným sekretářům a na jednom z těchto školení, které se konalo v Olomouci roku 1923, byly dány směrnice a první kroky k založení ČVaBS.

Marek, F. M. (1923). Stručný přehled tělovýchovné činnosti Ymky v Československu tohoto roku. *YMCA (Časopis sdružení YMCA v Československu)*, 1(6), 167-169.

²¹Starší volejbalová federace byla založena pouze ve státě Uruguay, a to v roce 1915, když zde vznikl „Svaz společnosti volejbalu při federaci sportu“.

Kobrlé, J., Buchtel, J., & Kaplan, O. (1975). *Odbíjená (Organisace, řízení, dějiny a vyučování odbíjené na školách 2. cyklu)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 23-26.

²²Dříve založené „volejbalové svazy“ měly pouze lokální či regionální význam. Na rozdíl od nich měl ČVaBS celorepublikové působení.

²³První titul mistra republiky, i když ještě neoficiální, získali hráči Strakovy akademie již v roce 1922. Pražské týmy si své prvenství držely až do roku 1929, kdy na volejbalovém mistrovství Československa vybojovalo poprvé prvenství mužstvo Sokola Kroměříž.

Stibitz, F. (1968). *Odbíjená*. Praha: Olympia, s. 328-331.

²⁴Vrbenský, Z. (2011). *Historie pražského volejbalu 20. století (1919-1999)*. Praha: Pražský volejbalový svaz, s. 3.

²⁵Thustý, T., & Štumbauer, J. (2013). *Tělesná výchova a sport v organizacích YMCA a YWCA v meziválečném Československu*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, s. 74.

²⁶Právě tyto dvě události byly zřejmě považovány za neoficiální mistrovství republiky.

Kromě Strakovy akademie vznikla na pražských vysokoškolských kolejích spousta dalších úspěšných volejbalových družstev, mezi která patřil např. VS Marathon,²⁷ VVK (Vysokoškolský všesportovní klub) a Vysokoškolský odbor studentů. Volejbalové oddíly VS měly k dispozici pro trénink a hru čtyři kurty v zahradách Strakovy akademie (*viz obr. 3.*), další na Floře a Petřském nábřeží. Dále se VS připojil k organizaci YMCA ve volejbalové propagaci v podobě pořádání volejbalových kurzů na Strakově akademii.²⁸

Obrázek 3./ Figure 3.

*Fotografie z turnaje Strakovy akademie, který byl odehrán v roce 1926./ The photograph from the tournament of Strakova akademie, which was played in 1926.*²⁹

Volejbalové kurty se v Praze jen „rojily“. Vznikaly na volných místech u plováren, sokoloven, sídlišť, továren, kasáren a také v trampských osadách v okolí Prahy.

Mnoho hráčů pražských družstev VS po skončení své působnosti na vysoké škole putovalo zpět do svých domovů, kde zakládalo nové oddíly a družstva. Docházelo tak ke stálému rozvoji a rozšiřování volejbalu.

V polovině 30. let bylo v Českém Brodě vymyšleno zařízení pro nastavitelnou výšku sítě. Jeho vynálezcem byl zdejší rodák Karel Hala.³⁰

V severních Čechách se volejbal začal rozvíjet rovněž velice brzy, a to kolem roku 1920. Na Jičínsko se dostal kolem roku 1924, a to právě díky místním studentům, kteří se s volejbalem seznámili během svých studií na pražských vysokých školách. Volejbal zde pak byl organizován v místním Sokole.³¹

²⁷V těchto dvou vysokoškolských volejbalových týmech byly nejvýraznějšími osobnostmi meziválečného období bratři Haklové, Karásek, Pavli, Šnejdauf, Mádlo, Klíma, Franc (zvaný Pečeně), Pícek, Pácalt, Mika a Medřický.

Bělohávek, J. (2010). *100 let českého vysokoškolského sportu*. Praha: Olympia pro Českou asociaci univerzitního sportu, s. 28.

²⁸Vít, J. (2001). *80 let organizovaného volejbalu v České republice (1921-2001)*. Brno: Z. Novotný, s. 14.

²⁹Kozlík, J., & Vrbenský, Z. (2012). Volejbalové vzpomínky Jaroslava Kozlíka. Dostupné 20. leden 2015, z http://www.cvf.cz/archiv/7_VYZNAMNE_KLUBY/Volejbalove_vzpominky_J_KOZLIKA_na_Sokol_Kromeriz_v_letech_1920-33.pdf.

³⁰Nová tělesná výchova (List pro tělesnou výchovu, tělocvik, sport, hry, skauting a pro vědecké studium těchto oborů), roč. 1934, s. 96.

³¹TJ Jičín – oddíl volejbalu – Historie. (b.r.). Dostupné 10. duben 2015, z <http://www.volejbaljicin.cz/clanky/historie-oddilu.html>.

Na rozvoji volejbalu v sokolské jednotě Dřevěnice měl ve 30. letech největší zásluhu zdejší středoškolský profesor a první „hrající trenér“ Josef Šťovíček, který byl jeho horlivým propagátorem. Zde se hrálo na provizorních travnatých hřištích umístěných uprostřed obce. Místní hráči úspěšně objížděli nejbližší turnaje. Vše však přerušila druhá světová válka.³²

Z dalších volejbalových týmů z této oblasti stojí za zmínku také Sokol Držkov, který v meziválečném období patřil mezi nejlepší týmy severních Čech. První zprávy o volejbalu jsou zde datovány k roku 1931. Tento rok sehráli místní sokolští volejbalisté s družstvy z nejbližšího okolí 21 zápasů.

Významnějším faktem však je, že zde byla v tomto roce založena soutěž o „Pohár župy Krkonošské“, do které věnoval putovní pohár právě Sokol Držkov. Ten se také stal jeho prvním držitelem. O rok později sehráli volejbalisté Sokola Držkov 70 zápasů, z nichž 62 vyhráli. Tento rok se stali podruhé držiteli poháru a mistry Krkonošské volejbalové župy. Do začátku druhé světové války získali tento titul celkem devětkrát. K němu přidali pět titulů volejbalových mistrů Krkonoš.³³

V Ústí nad Labem se volejbal objevil také počátkem 30. let, a to také v Sokole. Za ústecké průkopníky lze považovat místní osobnosti, jakými byli například Šťovíček, Tichý, Pavlíček, Štěpánek, Šosvald a Aschenbrull. První oficiální odehraný turnaj tohoto sokolského družstva se uskutečnil roku 1938 v Trmicích, a to na společenských slavnostech Čechů a Němců.³⁴

Počátky volejbalu na jihu Čech se datují k roku 1921. Prvním mužstvem, které se zde seskupilo a začalo vykazovat volejbalovou činnost, bylo družstvo českobudějovické YMCA. Toto družstvo tvořilo pouze několik nadšenců, které k volejbalu přivedl F. M. Marek. Ti pak pěstovali tuto hru na volejbalových hřištích ve svém tehdejší areálu, který ležel v místech dnešního autobusového nádraží.³⁵

Právě zde se YMCA v letech 1921 až 1923 utkávala ve volejbalu s různými družstvy z jiných hostujících měst. Mezi tehdejší volejbalové nadšence a velké propagátory volejbalu na jihu patřili např. Reschl, Vinkler, Vácha, Kalina, Charvát, Leskovec či František Vazač. Roku 1923 se českobudějovická YMCA zúčastnila celorepublikového přeboru YMCA, který se odehrával na Kladně. Zde vybojovala krásné druhé místo.³⁶

V prosinci tohoto roku však došlo k velké tragédii pro českobudějovický volejbal. S vyhořením budovy³⁷ YMCA v Českých Budějovicích skončila „první etapa“ jihočeského volejbalu. Nebyl to však úplný úpadek místního volejbalu, protože v tomto roce se začal prosazovat také na českobudějovických středních školách, kde ho horlivě propagovali profesori Škorpil a Týra. Dále se začal objevovat i v Sokole a jiných sportovních organizacích.

Na počátku druhé poloviny 20. let začal prodělavat volejbal v Českých Budějovicích i v některých dalších místech jižních Čech bouřlivý rozvoj, což bylo v rámci republiky s výrazným zpožděním. O vzestupu jihočeského volejbalu svědčí velký počet přihlášených družstev na volejbalový turnaj o „jihočeské přebornictví“ a na turnaj o putovní křišťálový pohár Sportovního odboru YMCA, který byl uspořádán tímto sdružením dne 14. listopadu 1926 na Sokolském ostrově.³⁸ Stejně jako na mnoha místech v republice věnovala tedy YMCA i zde volejbalu patřičnou pozornost. Svůj volejbalový stánek měla zřízený v restaurační zahradě na Sřeleckém ostrově.³⁹

Nejlepším českobudějovickým studentským týmem bylo v letech 1925 a 1930 družstvo Jirsíkova gymnasia, které vybojovalo na prvním organizovaném přeboru v jižních Čechách ve městě Písek roku 1926 premiérový titul.

³²Nidrlé, V. (2003). Tělovýchovná jednota Sokol Dřevěnice existuje již 80. let. *Zpravodaj ČVS (Věstník Českého volejbalového svazu)*, roč. 2003, č. 10, s. 26.

³³Historie volejbalu. (b.r.). Dostupné 28. listopad 2014, z <http://www.drzkov.cz/historie-61>.

³⁴SK Volejbal Ústí nad Labem – historie. (b.r.). Dostupné 22. leden 2015, z <http://www.skvolejbal.cz/element.aspx?WebMenuSelect=1>.

³⁵Jihočeské listy, XXX., 1924, č. 2, s. 2.

³⁶Národní archiv, Fond YMCA, Č. kartonu 1, Sign. 4, Přehled činnosti kulturního ústavu YMCA v Českých Budějovicích za rok 1923.

³⁷Výroční zpráva místního sdružení YMCA v Čes. Budějovicích za rok 1923. (1924). České Budějovice: YMCA.

³⁸Štumbauer, J. (1992). *Dějiny spolkové tělesné výchovy a sportu v Č. Budějovicích od poloviny 19. století do roku 1938*. (Habilitační práce). Praha: Univerzita Karlova v Praze, s. 252.

³⁹Jihočeské listy, XXXII., 1926, č. 89, s. 5.

Nejznámějším a nejtradičnějším jihočeským turnajem 30. let byl jednoznačně Tyršův štít, který byl v Českých Budějovicích pravidelně pořádán od roku 1932.⁴⁰

Mezi nejlepší týmy meziválečného období v jižních Čechách patřily Sokol I České Budějovice, Lužničan Veselí nad Lužnicí, SK (Sportovní klub) Strakonice,⁴¹ Sokol Písek, Sokol Jindřichův Hradec⁴² a Sokol Střížov.⁴³

Přes velice rychlý rozvoj volejbalu, který probíhal v jižních Čechách ve druhé polovině 20. let, nebyla ještě počátkem 30. let ustanovena Jihočeská župa ČVaBS. Hrál se zde pouze tzv. „Jihočeské mistrovství ve volleyballu“, které bylo neoficiálním jednodenním turnajem. V roce 1930 tuto sportovní akci pořádala českobudějovická YMCA na svých kurtech na Střeleckém ostrově. Do turnaje, kterého se zúčastnilo sedmáct družstev a na který se přišlo podívat poměrně hodně diváků, věnovala YMCA křišťálový pohár.⁴⁴

Roku 1934 byl učiněn úspěšný pokus o založení místního řídicího orgánu – Jihočeského okrsku ČVaBS. Tento řídicí orgán měl sídlo ve Veselí nad Lužnicí a do jeho vedení byli dosazeni Jaroslav Háza a Jan Fafla. Nepůsobil zde však dlouho, neboť se zánikem Lužničanu Veselí nad Lužnicí koncem 30. let rovněž zánikl. Roku 1939 byla ale ustanovena Jihočeská župa ČVaBS se sídlem v Českých Budějovicích. Prvním předsedou tohoto orgánu byl Jan Neruda.

Ve východních Čechách se volejbal dostal do povědomí lidí v roce 1921, kdy byly v Pardubicích uspořádány první středoškolské hry, jejichž byl součástí. Také do východních Čech volejbal pronikal především díky vysokoškolákům studujícím v Praze.⁴⁵ Až do roku 1925 však víceméně „přežíval“ především na školních pozemcích. Skutečné počátky volejbalu je tak nutno ve východních Čechách hledat v polovině 20. let, kdy se zde začal hrát také na plovárnách, v chatových oblastech, v kasárnách a v různých tělovýchovných spolcích, mezi kterými nelze opomenout Sokol. Koncem 30. let již byli Sokolové z Náchoda, Hradce Králové, České Třebové a Pardubic na velice slušné úrovni. Volejbal zde však nehrála pouze družstva sokolská, ale své týmy si vytvořila i celá řada dalších spolků.

V roce 1928 se v Hradci Králové hrálo mistrovství severovýchodních Čech.⁴⁶ O tři roky později se pak v Pardubicích konalo mistrovství republiky, kterého se účastnilo celkem 14 družstev, z toho 11 mužských a 3 ženská. Velkým zklamáním však byla technická úprava a vybavenost místních hřišť. Tato hřiště měla nepřesné rozměry, kůly byly příliš nízké a míče příliš těžké a tvrdé. Zúčastněná družstva přesto předvedla technicky vyspělou hru.

Každé mistrovství bylo dalším krokem ke zvětšení „československého volejbalového světa“.⁴⁷ Roku 1932 se v Pardubicích konal místní přebor ve volejbalu na počest oslav stých narozenin M. Tyrše, jehož první cenou byl „Putovní štít městské rady Pardubické“. Tento rok se hrál i turnaj o „Pohár měst východočeských“, kterého se účastnila Sokolská družstva z České Třebové, Pardubic a Hradce Králové.⁴⁸

Zpopularizování volejbalu ve východních Čechách velice prospěly nezřídka pořádané místní velké turnaje,⁴⁹ na které se sjížděla všechna možná družstva z celých Čech a Moravy. Od poloviny 30. let byly na podobných turnajích vidět větší i menší obce,⁵⁰ které rovněž nepodávaly špatné výkony. Nejdominantnějším družstvem v této oblasti však byl jednoznačně Sokol Pardubice I, který byl něko-

⁴⁰Tento turnaj byl později pořádán jako „Velká cena Českých Budějovic“.

⁴¹SK Strakonice vybojoval v meziválečném období mj. titul přeborníka českého venkova.

⁴²Jindřichohradečtí sokolové získali roku 1939 čtvrté místo na přeboru Čech.

⁴³Jaroš, J. et al. (1971). *Padesát let Československé organizované odbíjené (1921-1971)*. Praha: Olympia, s. 53-54.

⁴⁴Jihočeské listy, XXXVI., 1930, č. 39, s. 4.

⁴⁵Mezi tyto hráče patřili například bratři Horákovi z České Třebové, Vája z Náchoda, Ploška, Zámeš, Tchoř z Hradce Králové či Polák a Vinař z Pardubic.

⁴⁶Nová tělesná výchova (List pro tělesnou výchovu, tělocvik, sport, hry, skauting a pro vědecké studium těchto oborů), roč. 1927/1928, s. 229.

⁴⁷STAR, roč. 1931, č. 40, s. 11.

⁴⁸STAR, roč. 1932, č. 36, s. 13.

⁴⁹Tyto turnaje byly pořádány především v České Třebové, Pardubicích a Hradci Králové.

⁵⁰Těmito obcemi byly např. Dvakačovice, Čeperka, Černilov, Lánsko na Důlku, Studánka, Bílá Třebošná a Okrouhlice.

likanásobným místním mistrem. Dalšími skvělými týmy ve východních Čechách byly Habeš Náchod, Staré Město Náchod, SOÚO (Sdružení osad údolí Orlice) Hradec Králové a Rapafáky Hradec Králové.

Východočeský volejbal patřil mezi nejlepší v republice. Na celostátních sokolských přeborech se umístil Sokol Pardubice I několikrát na druhém místě. Dále vybojoval roku 1939 první místo na mistrovství Čech a mistrovství Československa.

Volejbal žen na východě Čech nedosahoval tak vysokých kvalit. Jediným družstvem, které se drželo v soutěžích na celostátní úrovni, bylo Staré Město Náchod.⁵¹

Na Havlíčkovobrodsku se volejbal objevil ve druhé polovině 20. let, a to konkrétně v Havlíčkově Brodě, Světlé nad Sázavou, Chotěboři, Okrouhlici a Přísece. Volejbal zde pěstovalo členstvo Sokola, DTJ (Dělnická tělocvičná jednota), místních studentských spolků a sportovních kroužků.

Ze Světlé nad Sázavou pocházejí první volejbalové zmínky z roku 1926. Roku 1932 bylo vybudováno volejbalové hřiště vedle tamní sokolovny, které jistě zvedlo zájem místních Sokolů o tento sport.⁵²

Západní Čechy patřily jednoznačně k nejranějším provozovatelům volejbalu nejen v Čechách, ale i v celém Československu. Zde se pěstoval volejbal již od jara 1919. Jeho hlavním centrem se stala Plzeň. I zde se zpočátku hrálo, stejně jako v Praze nebo Žilině, pod vedením armádních instruktorů. Již v první polovině 20. let zde sice vzniklo hned několik družstev,⁵³ která volejbal pěstovala, ale teprve se vznikem ČVaBS v roce 1924 se začal volejbal v Plzni hrát organizovaně.

S rostoucím počtem vznikajících nových družstev stoupala také úroveň místního volejbalu. Roku 1928 byl dorost Sokola Plzeň V považován za jedno z nejlepších mládežnických družstev v celé republice. Po zařazení mezi dospělé pokračovalo toto družstvo ve svých úspěších. V roce 1935 se dokonce stalo mistrem republiky.⁵⁴

Obrázek 4./ Figure 4.

*Volejbalistky Sokola Plzeň I v roce 1934. Zleva: kapitánka Faustová, Divišová, Lorencová, V. Votrubicová, O. Votrubicová, Machotková. / The women volleyball team of Sokol Plzeň I in 1934. From left: Capt. Faustová, Divišová, Lorencová, V. Votrubicová, O. Votrubicová, Machotková.*⁵⁵

⁵¹Jaroš, J. et al. (1971). Padesát let Československé organizované odbíjené (1921-1971). Praha: Olympia, s. 54.

⁵²VK Světlá nad Sázavou. (b.r.). Dostupné 7. leden 2015, z <http://www.vksvetla.wz.cz/historie.html>.

⁵³Mezi tyto týmy patřili „Psohlavci“, „Pavouci“, několik družstev YMCA a Sokol Plzeň II s krycím jménem „Ikar“. K nim se později přidali také hráči organizovaní v DTJ.

⁵⁴Stibitz, F. (1968). *Odbíjená*. Praha: Olympia, s. 331.

⁵⁵Kozlík, J., & Vrbenský, Z. (2012). Volejbalové vzpomínky Jaroslava Kozlíka. Dostupné 20. leden 2015, z http://www.cvf.cz/archiv/7.VYZNAMNE_KLUBY/Volejbalove_vzpominky_J_KOZLIKA_na_Sokol_Kromeriz_v_letech_1920-33.pdf.

Západočeský volejbal však dosahoval obrovských úspěchů v ženském volejbale, ve kterém zcela dominovaly ženy z plzeňského Sokola (viz obr. 4.), které od roku 1934 patřily mezi nejlepší týmy v Československu. Od roku 1935 do roku 1945 získaly 9 titulů mistryň republiky v řadě.⁵⁶

Největší popularity se v západních Čechách těšil volejbal v letech 1935 až 1939, kdy ho zde hrálo celkem 35 registrovaných sokolských družstev, 15 družstev DTJ a nejméně 20 družstev jiných organizací. V těchto letech o sobě dalo mj. vědět i druhé dorostenecké sokolské družstvo Plzně,⁵⁷ které získalo titul republikového sokolského mistra.

Někteří z místních hráčů vynikali později ve hře dvojic, ve které dosahovali až na tituly mistrů republiky. Za války však nejenom západočeský volejbal strádal. Spousta volejbalových oddílů byla rozpuštěna a po válce už svou činnost neobnovila.⁵⁸

Počátky volejbalu na Moravě a ve Slezsku

Na Moravě se volejbal začal hrát těsně před rokem 1920, a to na brněnských vysokých školách. Prvním zdejším klubem, který pěstoval volejbal, bylo družstvo Sportovního sdružení Universita. Volejbal zde učil J. A. Pipal, který byl v Brně častým a váženým hostem.

Roku 1920 dorazila do Brna první volejbalová pravidla a růst této hry započal. Mezi další místní družstva patřily týmy Sokola Brno II, brněnské YMCA a DTJ.⁵⁹

O dva roky později bylo pořádáno první mistrovství Brna.⁶⁰ Nejlepším místním družstvem byl v první polovině 20. let tým Sokola Brno I. Roku 1931 se stalo toto družstvo⁶¹ členem ČVaBS a ve stejném roce se i utkalo ve finále mistrovství republiky se Strakovou akademií, která po těžkém boji nakonec brněnské družstvo porazila. Přesto bylo i druhé místo brněnského týmu na republikovém mistrovství velkým úspěchem pro místní volejbal.⁶²

V meziválečném období zde počet volejbalistů rychle vzrůstal, a to především v rámci Sokola. Kromě již uvedených týmů pěstovali tento sport také hráči Sokola Brno III, Sokola Komín a Sokola Žabovřesky. Kromě nich se volejbal hrál také v Arsenalu Husovice, DTJ Brno I, Králově Poli, SK Židenice a VS.

Rovněž Kroměříž patřila v meziválečném období mezi moravská města, ve kterých byl volejbal velice populární. Také zde se tento sport začal „rozrůstat“ již na počátku 20. let.⁶³ Stěžejní postavou v Kroměříži byl prof. Ladislav Roušar, který zde tento nový sport propagoval a šířil. Do této hry zasvěcoval především své žáky, kteří si její základy brzy osvojili, hru si oblíbili a začali v ní soupeřit s dalšími týmy. Jejich velkou výhodou bylo, že měli k dispozici dvě vzorně upravená hřiště.

Kromě místní školy se volejbal uchytil také v kroměřížském Sokole. O vysoké úrovni kroměřížského volejbalu svědčí i fakt, že roku 1926 odehrál Sokol Kroměříž dvě přátelská utkání proti VVK Praha – mistrům republiky z let 1925 a 1926. První sice vyhráli vysokoškoláci v poměru 4:1 na sety, ale v odvetě prohráli 3:4.⁶⁴

V roce 1926 bylo v Kroměříži odehráno první mimopražské mistrovství volejbalu v kategorii mužů. Zde se moravská družstva Sokol Kroměříž a Technika Brno umístila hned za dvěma pražskými družstvy – VVK a Strakovou akademií, což nebylo vzhledem k silné konkurenci vůbec špatné.

O rok později se mistrovství republiky konalo v Kroměříži, kde se kroměřížský Sokol umístil na druhé místo hned za Strakovou akademií.⁶⁵ Na třetím místě skončilo další moravské družstvo – Sokol Brno I. První opravdu velký úspěch moravského volejbalu přišel v roce 1929, kdy Sokol Kroměříž dobyl

⁵⁶V roce 1938 se republikové volejbalové mistrovství žen nekonalo.

⁵⁷Toto družstvo bylo složeno z hráčů menších postav, kteří dominovali velice slušnou technikou.

⁵⁸Jaroš, J. et al. (1971). *Padesát let Československé organizované odbíjené (1921-1971)*. Praha: Olympia, s. 55.

⁵⁹Sport, V., 1925, č. 19.

⁶⁰Vítězem tohoto mistrovství se stal Vysokoškolský sport Strakova akademie Praha.

⁶¹Členy tohoto brněnského družstva byli E. Buchníček, J. Černý, J. Jebavý, Š. Kocúr, A. Mindl a V. Zdražilek.

⁶²Stibitz, F. (1968). *Odbíjená*. Praha: Olympia, s. 331.

⁶³Sport, III., 1923, č. 38.

⁶⁴Jaroš, J. et al. (1971). *Padesát let Československé organizované odbíjené (1921-1971)*. Praha: Olympia, s. 55-56.

⁶⁵Sport, VII., 1927, č. 44.

první příčku na mistrovství republiky, čímž se stal historicky prvním sokolským a zároveň i moravským družstvem, které tento titul vybojovalo.⁶⁶ Tento triumf zopakovalo družstvo Sokola Kroměříž ještě v letech 1932 a 1936.⁶⁷

Kromě toho triumfoval Sokol Kroměříž v roce 1930 na domácím volejbalovém mistrovství Hané, kde za sebou nechal na druhém místě ČSS (Česká sportovní společnost) Olomouc, na třetím své druhé družstvo a na čtvrtém Hanou Kroměříž.⁶⁸

Z Kroměříže se pak volejbal dostal do okolních obcí, jakými byla například Bystřice pod Hostýnem, kam ho přivezl hráč Sokola Kroměříž Jaroslav Kozlík (viz obr. 5.). Ten navštěvoval v Kroměříži školu, na které se s volejbalem seznámil. Volejbal zde hrál téměř denně, a to vždy, než odjížděl vlakem domů. Především z jeho iniciativy pak byl v roce 1923 založen volejbalový oddíl v Bystřici pod Hostýnem, který opět spadl pod místní Sokol.

Obrázek 5./ Figure 5.

*Soudcovská legitimace Jaroslava Kozlíka vydaná v roce 1930./ The referees legitimacy of Jaroslav Kozlík, which was issued in 1930.*⁶⁹

Ten samý rok na veřejném sokolském cvičišti Na Zahájené zorganizoval propagační utkání pro nábor nových hráčů a fanoušků. Aby zvedl úroveň místních začínajících hráčů, přizval na tréninky své kroměřížské spolužáky, již zkušenější volejbalisty. O rok později se zde konal turnaj, jehož hlavním cílem bylo propagovat volejbal a získat pro něj příznivce.

V roce 1925 dosáhl J. Kozlík se Sokolem Kroměříž na vítězství v místním propagačním turnaji, ve kterém porazili vysokoškoláky z Univerzity Brno. Tento rok dokonce vyhráli i titul mistra Moravy.⁷⁰

Ve Zlíně se mj. významně zasloužil o podporu volejbalu Tomáš Baťa, který nechal ve městě vybudovat hřiště přístupné všem lidem se zájmem o sport. Byly zde rovněž k zapůjčení míče na různé sporty, volejbal nevyjímaje.⁷¹

Na Prostějovsku se volejbal objevil ve druhé polovině 30. let. První zmínky o této hře v klubu SK Prostějov pocházejí z roku 1939. V Klenkovicích na Hané se začal hrát ještě o rok později.⁷²

Vývoj volejbalu ve Slezsku úzce souvisel s rozvojem volejbalu na střední Moravě. Většina týmů se účastnila stejných soutěží. Zde se hrál především ve větších obcích, jakými byly např. Ostrava či Havířov.

⁶⁶Mezi nejvýznamnější hráče Sokola Kroměříž patřili Kozlík, Hoffman a Ševčík.

⁶⁷Stibitz, F. (1968). *Odbíjená*. Praha: Olympia, s. 331.

⁶⁸Nová tělesná výchova (List pro tělesnou výchovu, tělocvik, sport, hry, skauting a pro vědecké studium těchto oborů), roč. 1930, s. 181.

⁶⁹Kozlík, J., & Vrbenský, Z. (2012). Volejbalové vzpomínky Jaroslava Kozlíka. Dostupné 20. leden 2015, z http://www.cvf.cz/archiv/7_VYZNAMNE_KLUBY/Volejbalove_vzpominky_J_KOZLIKA_na_Sokol_Kromeriz_v_letech_1920-33.pdf.

⁷⁰Tamtéž.

⁷¹STAR, roč. 1931, č. 29, s. 3.

⁷²Navrátil, P. (2002). *80 let prostějovského volejbalu*. Prostějov: OVS, s. 5.

Počátky volejbalu na Slovensku

Oproti Čechům a Moravě se na Slovensku vyvíjel volejbal o něco pomaleji. „Kolébku“ slovenského volejbalu byla jednoznačně Žilina, odkud se dále šířil. Zde ho propagoval nejen J. A. Pipal, ale hlavně J. F. Machotka. Dalšími velmi významnými propagátory byli studenti žilinské reálky, kteří pořádali různé turnaje a ukázkové zápasy v dalších městech.⁷³

Do okolních obcí se tak volejbal rozšířil neuvěřitelnou rychlostí. Obce, které tento sport začaly provozovat po boku Žiliny, byly např. Čadca, Nesluša, Lietavská Lúčka či Rajec. Okolo roku 1920 se tu začínal objevovat také ženský volejbal. Roku 1932 dobyly žilinské středoškolačky⁷⁴ prvenství na mistrovství středních škol v Praze.⁷⁵

Banská Bystrica byla po Žilině největším propagátorem volejbalu na Slovensku. Mezi tamní průkopníky patřili hráči banskobystrické YMCA.⁷⁶ V Banské Bystrici byl také roku 1928 uspořádán speciální kurz pro středoškolské pedagogy. Byl sice primárně zaměřen na lehkou atletiku, ale jeho součástí byly i „americké sporty“, mezi kterými nechyběl volejbal.⁷⁷

Třetím velkým centrem slovenského volejbalu byly Vysoké Tatry, kde se začala tato hra pěstovat roku 1921 v Dolným Smokovci.

V Bratislavě se volejbal objevil spolu s organizací YMCA na počátku 20. let. Volejbal se sem dostal až po roce 1920, a to z již zmiňované žilinské reálky. Roku 1923 zde vznikl SŠKU (Slovenský športový klub Univerzita), ve kterém se volejbal značně uchytil.⁷⁸ Tento spolek disponoval třemi volejbalovými družstvy.⁷⁹

V Bratislavě se volejbal vyvíjel o něco pomaleji než v Praze nebo ve slovenských městech, jakými byla Žilina nebo Banská Bystrica. První utkání vysokoškolských volejbalových týmů v Bratislavě bylo odehráno až roku 1924. Zde se utkala studentská družstva Prahy, Brna a Bratislavy.⁸⁰

Mimo organizaci YMCA a vysokoškolských týmů měl na rozvoj volejbalu na slovenském území velké zásluhy také Sokol. Ze slovenských sokolských týmů vynikal zvláště Sokol Košice.

Své místo si tato hra našla i v programu organizace Orel. Hrával se také v rámci RTJ (Robotnícka telocvičná jednota).⁸¹ Koncem roku 1920 byla v RTJ organizována pouze tři družstva. O jedenáct let později jich zde hrálo volejbal již 28.

Na západě Slovenska však volejbal zažil větší růst teprve roku 1928, kdy se zde začala ve větším měřítku stavět hřiště. V 30. letech se Bratislava dostala do popředí celého slovenského volejbalu, když bratislavští vysokoškoláci sváděli velkolepé souboje s družstvy organizace YMCA.

Roku 1928 se začala hrát volejbalová mistrovství Slovenska.⁸² První bylo odehráno v Banské Bystrici. Ve finále zvítězil tým YMCA Bratislava⁸³ nad domácím družstvem YMCA Banská Bystrica. Tato dvě družstva pak prakticky dominovala slovenskému volejbalu až do roku 1936.⁸⁴

⁷³Roku 1920 uspořádali tyto turnaje např. v obcích Banská Bystrica, Turčiansky Svätý Martin (dnes Martin), Ružomberok či Zvolen.

⁷⁴Členkami týmu byly Mičurová, Matejková, Pekárová, Rednerová a sestry Godžúrové.

⁷⁵Perútka, J. (1980). *Dejiny telesnej výchovy a športu na Slovensku*. Bratislava: Šport, s. 95.

⁷⁶Mezi členy tohoto týmu patřili Durný, Caban, Žiljak, Konôpka a Selecký.

Perútka, J. et al. (1967). *Športy na Slovensku v rokoch 1945-1965*. Bratislava: Šport, s. 354.

⁷⁷STAR, roč. 1929, č. 24.

⁷⁸Perútka, J. (1980). *Dejiny telesnej výchovy a športu na Slovensku*. Bratislava: Šport, s. 74-77.

⁷⁹Sport, VI., 1926, č. 4.

⁸⁰Kaplan, O., & Buchtel, J. (1987). *Odbíjená (teorie a didaktika)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 11.

⁸¹V RTJ se šířil volejbal pomaleji než v Čechách. Zájem o tuto hru však mezi členstvem byl, což dokazuje i účast několika členů na již dříve zmíněném žilinském kurzu.

⁸²Zde se dostupné prameny liší. Sport, V., 1925, č. 29 se zmiňuje o volejbalovém mistrovství Slovenska již v roce 1925. Naopak Perútka, J. et al. (1982). *Malá encyklopédia telesnej výchovy a športu*. Bratislava: Šport, s. 602 uvádí, že první volejbalové mistrovství Slovenska se uskutečnilo až v roce 1928.

⁸³Členy tohoto družstva byli Vališ, Chlumský, Zágoršek, Barát, Edelsberger a Kilmann.

⁸⁴Tlustý, T. (2014). Nástin historie volejbalu v československé YMCA do roku 1939. *Česká kinantropologie*, 18(4), 44-59.

Teprve koncem 20. let začaly být na Slovensku organizovány turnaje ve větší míře. Roku 1929 byl např. odehrán turnaj v Moštenici.

Na celorepublikové úrovni však slovenský volejbal nedosahoval až tak vysokých kvalit. První opravdu významný výsledek zaznamenal až v roce 1933, kdy se v Košicích konalo volejbalové mistrovství Československa, na kterém domácí družstvo Košic vybojovalo čtvrté místo.⁸⁵

O rok později se konalo mistrovství Československa ve Zlíně, kde družstvo YMCA Bratislava⁸⁶ dokázalo vzdorovat nejlepším republikovým týmům a vybojovalo opět čtvrté místo.⁸⁷

Ve stejné době jako do Bratislavy se volejbal dostal i do Nitry, kde v roce 1929 vznikl první ročník turnaje o putovní pohár, jehož premiérový ročník vyhrálo místní družstvo skautů z gymnázia, kteří o rok později zvítězili na mistrovství bratislavských středních škol. Tato soutěž pomalu, ale jistě získala na velikosti.

Dalším významným slovenským turnajem byla soutěž o putovní cenu VŠ (Vysokoškolský šport), která byla zhotovena z křišťálu a usazená do podstavce ze stříbra a onyxu.⁸⁸ V roce 1931 hrála volejbal také družstva pocházející z obcí Zlaté Moravce, Modra či Malacky.⁸⁹

Na východě Slovenska se šířil volejbal pomocí armádních spolků. Roku 1929 byl uspořádán první ročník mistrovství Vysokých Tater. Dalším významným momentem pro volejbal v Tatrách bylo mistrovství republiky, které se konalo roku 1930 v Tatranské Lomnici.⁹⁰ To se zde konalo současně s mistrovstvím Vysokých Tater.⁹¹

Také z východoslovenských měst, jakými byly například Košice, Spišská Nová Ves, Trebišov, Michalovce, se na přelomu 20. a 30. let začal volejbal šířit do okolních obcí. Jeho dalšími pozdějšími centry se staly i Prešov, Rožnava, Bardejov, Sečovce či Humenné. Zpočátku se zde hodně pěstoval v armádních útvech, na které však záhy navázal VŠ.

Z těchto obcí měly velké zásluhy na šíření tohoto sportu především Košice. Roku 1933 se v Košicích pořádalo mistrovství republiky mužů. Sokol Košice a ČsŠK (Československý športový klub) Košice dosahovaly na Slovensku vysokých kvalit.

Kolem roku 1934 se u Prešova ve Spišském Podhradí objevila novinka – automatický přístroj na počítání bodů pro rozhodčí volejbalu, který zhotovil Vilém Fiřtík.

*„...Je to automatické počítadlo, udávající stav hry, takže soudci při jeho výkonu umožňují sledování hry a ulehčuje mu v jeho paměti. Sestává ze dvou ciferníků vedle sebe, u každého jedna páčka, uprostřed posuvný ukazatel servisu, značící, která strana podávala do hry. Ciferníky udávají počet bodů každé strany. Udělá-li strana chybu, stiskne se páčka jejího ciferníku a přístroj zaznamená ztrátu servisu v případě, že strana podávala míč do hry (ukazatel servisu přeskočí na druhou stranu); v případě, že měla servis druhá strana, posune se číslice ciferníku této strany, neboť tato druhá strana získává bod. Ukazatel servisu se nepohne, podobně jako v prvním případě při ztrátě míče se nemění stav hry. Na počátku hry se postaví ukazatel servisu na stranu, která hru zahajuje. Zvlášť výhodou je tato pomůcka při oficiálních zápasech pro zapisovatele hry, neboť vylučuje omyl v zápise a udává během hry přesně její stav...”*⁹²

Roku 1935 se konaly vysokoškolské slavnosti v Prešově, kde studenti hráli volejbalový turnaj, kterého se zúčastnilo 17 družstev. Roku 1939 se z válečných důvodů volejbalové dění pozastavilo a hrálo se v méně městech. Mezi města, ve kterých se volejbal nadále pěstoval, patřily např. Prešov, Spišská Nová Ves, Poprad a Bardejov.

⁸⁵ Almanach sportu a tělesné výchovy na rok 1933, roč. 1933, s. 143.

⁸⁶ Za toto družstvo hráli volejbal Brož, Flögl, Hrankovič, Lehotay, Poradovský, Pospíšil a Valenta.

⁸⁷ Jaroš, J. et al. (1971). *Padesát let Československé organizované odbíjené (1921-1971)*. Praha: Olympia, s. 50.

⁸⁸ STAR, roč. 1932, č. 25, s. 18.

⁸⁹ STAR, roč. 1935, č. 49.

⁹⁰ Almanach sportu a tělesné výchovy na rok 1931, roč. 1931, s. 136.

⁹¹ Nová tělesná výchova (List pro tělesnou výchovu, tělocvik, sport, hry, skauting a pro vědecké studium těchto oborů), roč. 1930, s. 181.

⁹² Nová tělesná výchova (List pro tělesnou výchovu, tělocvik, sport, hry, skauting a pro vědecké studium těchto oborů), roč. 1934, s. 96.

Narušení volejbalového vývoje na Slovensku zapříčinilo osamocení a odtržení Slovenska od Čech, Moravy a Slezska. Roku 1940 vznikl Slovenský volejbalový a basketbalový svaz, v rámci kterého se hrál volejbal v osmi župách – prakticky ve všech centrech volejbalu na Slovensku.⁹³

Počátky volejbalu v Podkarpatské Rusi

Podkarpatská Rus, která byla po skončení první světové války připojena k Československu, zaostávala za zbytkem státu takřka ve všech směrech, tělovýchovných nevyjímaje. Organizovaná tělovýchova se zde začínala rozvíjet až na počátku 20. let. Teprve koncem roku 1919 se sem totiž začínali dostávat první průkopníci tamního sportu.

Před rokem 1920 nepůsobily na území Podkarpatské Rusi takřka žádné organizace, jakými byl například Sokol, Skaut, Orel, Trampské hnutí či YMCA. Z těchto důvodů zde byla i slabá materiální vybava a málo sportovních zařízení. Tělocvičny, kterých zde bylo opravdu málo, byly vybudovány po bocích gymnázií. Nemohly však být rozhodně považovány za moderní. Jednalo se spíše o větší místnosti, které je pouze připomínaly.

Zásadní změnu vývoje sportu v Podkarpatské Rusi přinesla až „československá škola“, Sokol a Skautské hnutí. Místní populace zaostávala takřka ve všech pohybových schopnostech za průměrem republiky. Podkarpatské sportovci však měli o poznání lepší hbitost, mrštnost a „zápal“ pro sport. Přesto byly ještě na počátku 30. let patrné rozdíly mezi nimi a českými sportovci.

Do roku 1923 se zejména Sokol angažoval ve vzdělávání místních obyvatel v tělovýchově, a to i na školách. Roku 1930 zde již působilo několik sportovních organizací, jakými byly např. DTJ, Orel či Junák.⁹⁴

Volejbal se zde objevoval převážně v Užhorodu, odkud také pocházelo jediné úspěšné volejbalové družstvo Podkarpatské Rusi. Bylo to ženské družstvo z tamního Sokola Užhorod. To se roku 1931 účastnilo mistrovství republiky. Většího úspěchu však nedobylo.⁹⁵

Jeho největší volejbalový úspěch přišel o rok později, když se na Přeboru Československé obce sokolské probojovalo do finálního turnaje.⁹⁶

Závěr

Volejbal se v Československu objevil krátce po skončení první světové války. O jeho počáteční šíření a zpopularizování se postarala především organizace YMCA a s ní spolupracující Československá armáda. Ty již v roce 1919 společně pořádaly, za vedení J. A. Pipala a J. F. Machotky, tělovýchovné kurzy v Praze a Žilině, na kterých se také mohli účastníci poprvé setkat s touto v Československu novou hrou. Tato dvě města se také stala prvními volejbalovými centry, odkud se tato hra postupně rozšířila do dalších oblastí nově vzniklého Československa.

Z Prahy a v menší míře i z Žiliny se volejbal šířil především díky meziměstským studentům, kteří později pomáhali zakládat nové volejbalové týmy v místech, odkud pocházeli. K šíření volejbalu v meziválečném Československu významně přispěla také organizace YMCA, ve které byl volejbal velice populární a která již v průběhu 20. let působila v mnoha místech celé republiky. Tělovýchovní funkcionáři sdružení YMCA stáli také u založení ČVaBS, druhé nejstarší volejbalové federace na světě. Josef Antonín First se dokonce stal jejím prvním předsedou.⁹⁷

Kromě družstev YMCA byl volejbal také značně rozšířen v Sokole. Na rozdíl od týmů sdružení YMCA dosáhly Sokol Kroměříž, Sokol Plzeň V, Sokol Vysočany a Sokol Pardubice I v meziválečném období na titul mistrů republiky. V tomto ohledu byla nejúspěšnějším družstvem Strakova akademie. V ženách naopak patřilo nejvíce prvenství Sokolu Plzeň I.

⁹³Jaroš, J. et al. (1971). *Padesát let Československé organizované odbíjené (1921-1971)*. Praha: Olympia, s. 51.

⁹⁴Nová tělesná výchova (List pro tělesnou výchovu, tělocvik, sport, hry, skauting a pro vědecké studium těchto oborů), 1930, s. 152-153.

⁹⁵Popularita volejbalu vzrůstala | Šport | bratislava.sme.sk. (b.r.). Dostupné 27. červen 2015, z <http://bratislava.sme.sk/c/890892/popularita-volejbalu-vzrastala.html>.

⁹⁶Moravcová-Valentová, H. (2011). *Plzeňský ženský volejbal 1930–1980 (Soubor vzpomínek, dokumentů a osobních vyznání)*. Plzeň: František Spurný, F. S. Publishing, s. 8.

⁹⁷Kaplan, O., & Buchtel, J. (1987). *Odbíjená (teorie a didaktika)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 11.

V průběhu meziválečného období však v Československu působila také TVL, ve které hrálo volejbal zhruba desetkrát více hráčů než pod hlavičkou ČVaBS. V roce 1936 ale došlo ke sloučení obou těchto „svazů“.

Kromě výše uvedených družstev dosahovaly značné výkonnosti také hráči VVK Praha, Sokola České Budějovice I, VS Brno, Sokola Brno, Sokola Kroměříž, Sokola Zlín a ČSS Olomouc. Na Slovensku patřily mezi nejlepší týmy družstva žilinské reálky, Sokola Bratislava, YMCA Bratislava a YMCA Banská Bystrica. Na Podkarpatské Rusi byl jediným významnějším družstvem ženský tým Sokola Užhorod.

Rozvoj československého volejbalu nezastavila ani druhá světová válka. Ta ho pouze zpomalila a připravila o řadu skvělých hráčů.

Současný český volejbal se již rapidně liší od svých počátků. Tato dnes velice oblíbená kolektivní hra postupem času získala na dynamice, rychlosti, přesnosti a razantnosti úderů. Od roku 1949 se v ní hraje mistrovství světa a v roce 1964 byla dokonce zařazena do programu olympijských her.

Prameny a literatura

Archivní fondy

Archiv YMCA v České republice.

Archiv českého volejbalového svazu.

Národní archiv, Fond YMCA, Č. kartonu 1-7.

Slovenský národný archív, fond Policačného riaditeľstva.

Slovenský národný archív, fond Ministerstva vnútra.

Periodika

Almanach sportu a tělesné výchovy, roč. 1923 – 1940.

Jihočeské listy, roč. XXV. (1919) – XLIV. (1938).

Jihočeský sportovní týdeník, roč. I. (1922/1923) – XV. (1936/1937).

Nová tělesná výchova (List pro tělesnou výchovu, tělocvik, sport, hry, skauting a pro vědecké studium těchto oborů), roč. I. (1927/1928) – XI (1938).

Sport, roč. I. (1921) – IX. (1929).

STAR, roč. 1926 – 1936.

Zpravodaj ČVS (Věstník Českého volejbalového svazu), roč. 2001 – 2006.

Tištěné prameny

Oficiální pravidla pro volley-ball, basket-ball, playground-ball a hand-ball. (1923). Praha: YMCA.

Výroční zpráva místního sdružení YMCA v Čes. Budějovicích za rok 1923. (1924). České Budějovice: YMCA.

Literatura

Bělohávek, J. (2010). *100 let českého vysokoškolského sportu.* Praha: Olympia pro Českou asociaci univerzitního sportu.

Bosák, E. et al. (1969). *Stručný přehled vývoje sportovních odvětví v Československu. Díl 1.* Praha: Olympia.

Bureš, P., & Plichta, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině.* Praha: Almanach sportu.

Epting, C. (2009). *The Birthplace Book (A Guide to Birth Sites of Famous People, Places & Things).* Mechanicsburg: Stackpole Books.

Jaroš, J. et al. (1971). *Padesát let Československé organizované odbíjené (1921-1971).* Praha: Olympia.

Johnson, E. L. (1979). *The history of YMCA physical education.* Chicago: Association Press.

Kaplan, O., & Buchtel, J. (1987). *Odbíjená (teorie a didaktika).* Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Kobrlé, J., Buchtel, J., & Kaplan, O. (1975). *Odbíjená (Organisace, řízení, dějiny a vyučování odbíjené na školách 2. cyklu).* Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Kössl, J., Štumbauer, J., & Waic, M. (2004). *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury.* Praha: Karolinum.

Laufer, J. (1955). *50 let v našem sportu.* Praha: Mladá fronta.

- Machotka, J., & Heller, A. (1920). *Americké hry*. Praha: Svaz Dělnických tělocvičných jednot.
- Marek, F. M. (1923). Stručný přehled tělovýchovné činnosti Ymky v Československu tohoto roku. *YMCA (Časopis sdružení YMCA v Československu)*, 1(6), 167-169.
- Moravcová-Valentová, H. (2011). *Plzeňský ženský volejbal 1930–1980 (Soubor vzpomínek, dokumentů a osobních vyznání)*. Plzeň: František Spurný, F. S. Publishing.
- Navrátil, P. (2002). *80 let prostějovského volejbalu*. Prostějov: OVS.
- Pávek, F. (1964). *Encyklopedie tělesné kultury*. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství.
- Perútka, J. (1980). *Dejiny telesnej výchovy a športu na Slovensku*. Bratislava: Šport.
- Perútka, J. et al. (1982). *Malá encyklopédia telesnej výchovy a športu*. Bratislava: Šport.
- Perútka, J. et al. (1967). *Športy na Slovensku v rokoch 1945-1965*. Bratislava: Šport.
- Smotlacha, F. (1925). *Kniha o tělesné výchově na vysokých školách v ČR: na paměť patnáctiletého trvání "Vysokoškolského Sportu" v Praze (1910-25)*. Praha: Ústav tělocviku a sportu (tělesné výchovy) při universitě Karlově a lektorátu tělesné výchovy při českém vysokém učení technickém v Praze.
- Stibitz, F. (1968). *Odbíjená*. Praha: Olympia.
- Štumbauer, J. (1992). *Dejiny spolkové telesnej výchovy a sportu v Č. Budějovicích od poloviny 19. století do roku 1938*. (Habilitační práce). Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Tesařová, J. (2009). *Analýza herních činností jednotlivce*. (Bakalářská práce). Brno: Masarykova univerzita.
- Tlustý, T. (2014). Nástin historie volejbalu v československé YMCA do roku 1939. *Česká kinantropologie*, 18(4), 44-59.
- Tlustý, T., & Štumbauer, J. (2013). *Tělesná výchova a sport v organizacích YMCA a YWCA v meziválečném Československu*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Vít, J. (2001). *80 let organizovaného volejbalu v České republice (1921-2001)*. Brno: Z. Novotný.
- Vrbenský, Z. (2011). *Historie pražského volejbalu 20. století (1919-1999)*. Praha: Pražský volejbalový svaz.
- Waic, M., & Kössl, J. (1992). *Český tramping 1918-1945*. Praha: Práh.
- Zatloukal, J. (1947). *Památník československé tělesné výchovy a sportu*. Bratislava: Nakladatelství Josef Zatloukal.

Internet

- <http://bratislava.sme.sk/c/890892/popularita-volejbalu-vzrastala.html>.
- http://www.cvf.cz/archiv/7_VYZNAMNE_KLUBY/Volejbalove_vzpominky_J_KOZLIKA_na_Sokol_Kromeriz_v_letech_1920-33.pdf.
- <http://www.skvolejbal.cz/element.aspx?WebMenuSelect=1>.
- <http://www.vksvetla.wz.cz/historie.html>.
- <http://www.volejbaljicin.cz/clanky/historie-oddilu.html>.

Mgr. Tomáš Tlustý
KTVS PF JU
Na Sádkách 2/1
37 005 České Budějovice
tomtlusty@pf.jcu.cz